

<https://doi.org/10.34142/23129387.2021.65.10>

УДК 159.9

ORCID 0000-0002-4926-7115

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ «БЕЗПЕКА»

Надія Лунченко,

*Аспірант кафедри психології і соціальної роботи,
Західноукраїнський національний університет, Україна
E-mail: lnypsi@ukr.net*

Актуальність дослідження: вбачається у необхідності визначення психолінгвістичного значення концепту психологічної безпеки.

Мета дослідження: на основі прикладного психолінгвістичного дослідження описати психолінгвістичне значення вербалізованого концепту «безпека».

Методи дослідження. Основним методом дослідження був психолінгвістичний експеримент, основним етапом якого був вільний асоціативний експеримент (ВАЕ) з словом-стимулом "Безпека". Додаткові методи були опитування (для уточнення результатів ВАЕ), анкету (для уточнення характеристик вибірки). Серед математико-статистичних методів аналізу результатів дослідження був використаний частотний аналіз.

Результати дослідження. Результатом проведеного дослідження був опис психолінгвістичного значення концепта «безпека». Визначено, що слово «безпека» асоціюється з: домом. Спокоєм, захистом, сім'єю, комфортом. Воно утворює семантичний простір ресурсів, благополуччя та комфорту, асоціюється із соціальними інститутами та способами захисту та самооборони.

Висновки. Результати психолінгвістичного експерименту показали, що вербалізований концепт «безпека» у повсякденній мовній свідомості майбутніх психологів, що є білінгами, виражається у зв'язку із ближньою периферією («дім», «спокій», «захист», «комфорт»).

Асоціативне поле концепту «безпеки» представлені семами, що відбиваються у периферійних психолінгвістичних значеннях – «сімя», «охорона», «затишок», «тепло», «надійність» і множині інших значень крайньої периферії.

Загалом отримані результати знаходять підтвердження у зарубіжному дослідженні, присвяченому аналізу і опису концепту «безпека», який характеризується декількома семантичними рівнями, високочастотними асоціатами подібної семантики.

Ключові слова: психологічна безпека, психолінгвістичне значення, вільний асоціативний експеримент, концепт, психологічні дескриптори.

Psycholinguistic meaning of the concept of "safety"

Nadiya V. Lunchenko,

researcher, Ukrainian scientific-methodological center for practical psychology and social work, The National Academy of Educational Sciences of Ukraine,

E-mail: lnypsi@ukr.net

The relevance of the study: it is seen in the need to determine the psycholinguistic significance of the concept of psychological security.

Aim: based on an applied psycholinguistic study to describe the psycholinguistic value of the verbalized concept of "safety".

Methods. The main method of research was a psycholinguistic experiment, the main stage of which was free associative experiment (FAE) with the word-incentive "Security". Additional methods were a survey (to clarify the results of the FAE), the questionnaire (to clarify the sample characteristics). Frequency analysis was used among mathematics and statistical methods for analyzing the research results.

Results. The result of the conducted research was a description of the psycholinguistic significance of the concept of "safety". It is determined that the word "safety" is associated with: home, calm, protection, family, comfort. It forms a semantic space of resources, well-being and comfort, associated with social institutions and protection and self-defense.

Conclusions. The results of the psycholinguistic experiment showed that the verbalized concept of "safety" in the daily linguistic consciousness of future psychologists, which are bilinguals, is expressed in connection with the near periphery ("House", "Calm", "Protection", "Comfort"). The

associative field of the concept of "security" are represented by seven, reflected in peripheral psycholinguistic values - "families", "protection", "comfort", "heat", "heat", "reliability" and plural values of the extreme periphery. In general, the results obtained are confirmed in a foreign study devoted to the analysis and description of the concept of "safety", which is characterized by several semantic levels, high-frequency associates of such semantics.

Keywords: *psychological safety, psycholinguistic significance, free associative experiment, concept, psychological descriptors.*

Вступ. Проблема безпеки в сучасному світі є актуальним і широко обговорюється у всіх сферах суспільства. Дослідження психологічної безпеки доводять своє значення для психічного розвитку дітей, якості підготовки та соціалізації, подолання труднощів, у тому числі у професійній сфері (Баева, 2012; Edmondson, 2016; Wanless, 2016). Поряд з дослідженням психологічної безпеки фізичних осіб або безпеки на індивідуальному рівні вивчаються різні аспекти психологічної безпеки середовища (Баева, 2006), організації і групи (Edmondson & Lei, 2014). Дослідники визначають психологічну безпеку особистості через ступінь, в якій люди відчувають себе комфортно, приймаючи позитивні міжособистісні ризики (Wanless, 2016); як здатність підтримувати стабільність у середовищі з певними параметрами, у тому числі з психотравмуючими ефектами, досвід своєї безпеки / невпевненості в конкретній ситуації життя (Баева, 2006). Психологічна безпека на індивідуальному рівні визначається як відчуття, що людина зручна, щоб виразити себе і бути самим собою, а також поділитися своїми проблемами та помилками, не боячись збентеження, сорому, висміювання або відплати (Torralba, Jose & Byrne, 2020); Переконавання, що висловлювання, ідеї, питання, побоювання або помилки не будуть покарані (Greene, Gilmartin & Saint, 2019); суб'єктивне сприйняття легкості та безпеки, ніякої турботи про негативні наслідки самовираження та готовності до ініціативи (Zeng, Zhao & Zhao, 2020); сприйняття навколишньої реальності як безпечне місце

для поведінки, пов'язаної з ризиком (у контексті ризику у вирішенні професійних завдань) (Song, Peng & Yu, 2019).

Психологічна безпека відіграє важливу роль, допомагаючи людям подолати бар'єри для навчання та зміни в складній міжособистісній ситуації (Edmondson, 2016). Дослідження доводять вплив психологічної безпеки на особисту ефективність (Edmondson & Lei, 2014), її значення для розвитку спільної роботи та запобігання проблем (Song, Peng & Yu, 2019). Дослідження в галузі організаційної психології визначають психологічну безпеку як важливий чинник у розумінні того, як люди співпрацюють для досягнення загального результату (Edmondson, 1999). Порушення психологічної безпеки негативно впливає на продуктивність праці (Obrenovic, 2020), загалом на продуктивність навчання та наукового діалогу (Torralba, Jose & Byrne, 2020), пов'язане із ціннісною сферою особистості (Аркаева, 2015; Просвирнина, 2015). Попри вище вказані визначення психологічної безпеки не розкривають її сутнісні характеристики, що вимагає окремого дослідження, яке уможливилось впровадженням психолінгвістичного експерименту.

Мета дослідження – на основі прикладного психолінгвістичного дослідження описати психолінгвістичне значення вербалізованого концепту «безпека».

Вибірка і методи дослідження. Основним методом дослідження був психолінгвістичний експеримент, основним етапом якого був вільний асоціативний експеримент (ВАЕ) з словом-стимулом "Безпека". Додаткові методи були опитування (для уточнення результатів ВАЕ), анкету (для уточнення характеристик вибірки). Серед математико-статистичних методів аналізу результатів дослідження був використаний частотний аналіз. ВАЕ зі словом-стимулом "безпека" був проведений у письмовій формі. Згідно з інструкціями, досліджувані повинні вказувати стать, вік, освіту / спеціальність, сімейний стан та написати перші п'ять слів, з якими вони пов'язують слово «безпека». Загальна кількість осіб, яка взяла участь у експерименті, склала 292 (18-62 років), у рівному співвідношенні чоловіків та жінок, які є жителями міст

Харкова, Києва, Вінниці, та їх областей. В результаті опитування було встановлено, що всі респонденти є білінгвами.

Результати. За результатами частотного аналізу ВАЕ на стимул «безпека» були побудовані асоціативні поля за п'ятьма реакціями та за першою реакцією. На слово-стимул «безпека» досліджувані дали 1363 реакції (обробка результатів ВАЕ за п'ятьма реакціями), включаючи 101 словосполучення або речень, одиничних – 308, відмов 0, не знають значення слова – 0.

Найбільш високочастні асоціації показані в таблиці 1.

Таблиця 1

Частота асоціацій на слово-стимул «безпека» по п'яти реакціям ВАЕ

Асоціати	Абс.	Частота, %
Дім 110 [«дом» 58, «дім» 52, «рідний дім» 1]	111	8,1%
Спокій 109 [«спокойствие» 61, «спокій» 48]	109	7,9%
Захист 86 [«защита» 53 і «захист» 33]	86	6,3%
Сім'я 59 [«сім'я» 32, «сім'я» 18, «родина» 16]	66	4,8%
Комфорт 43	43	3,1%
Охорона 33 [«охрана» 18, «охорона» 15]	33	2,4%
Тепло 31 [«тепло» 31, «теплота» 1]	32	2,3%
Надійність 29 [«надвйність» 15, «надежность» 14]	29	2,1%
Впевненість 25 [«уверенность» 14, «впевненість» 11]	25	1,8%
Життя 21 [«життя» 13, «жизнь» 8]	21	1,5%
Друзі 21 [«друзі» 16, «друзья» 5]	21	1,5%

Асоціаціям, які зустрічаються в асоціативному полі, що містить п'ять реакцій на стимул «безпека», були присвоєні

ранги. Розглянемо високочастотні реакції, які відповідають першим 10 рангам: «*дім*» 111 (8,1%) – ранг 1. При польовій стратифікації результатів експериментальних досліджень значень і концепту І. Стернін та А. Рудакова (2011) пропонують відносити асоціації з частотою у діапазоні 4-10% в зону поля ближньої периферії. Отже, ядерних асоціацій до слова «безпека» не було знайдено, а ближню периферію складають асоціації – «*дім*», «*спокій*» (109; 7,9%; 2 ранг), «*захист*» (86; 7,9%; 3 ранг) та «*сім'я*» (66; 4,8%; 4 ранг).

У зону віддаленої периферії (асоціації з частотою 2-3%) входять: «*комфорт*» 43 (3,1%) – ранг 5; «*охорона*» 33 (2,4%) – ранг 6; «*тепло*» 32 (2,3%) – 7 ранг, «*надійність*» 29 (2,1%) – ранг 8.

До крайньої периферії (асоціації з частотою менше 2%) входять усі інші асоціації, серед яких найбільшу частоту мають: «*впевненість*» 25 (1,8%) – 9 ранг, «*життя*» 21 (1,5%) і «*друзі*» 21 (1,5%) – 10,5.

Частими реакціями на слово-стимул «безпека» є усталені словосполучення із словом «*безпека*», а саме: *техніка безпеки 1, безпека життєдіяльності 1, інформаційна безпека 1, безпека дітей 1, корпоративна безпека 1, ремінь безпеки 1*, а також однокорінні слова «*безпечний*» 1, «*небезпека*» 4, «*кібербезпека*» 1.

Потім була проведена часткова семна інтерпретація результатів частотного аналізу ВАЕ на стимул «безпека» по першій реакції. Обробка результатів ВАЕ на стимул «безпека» по першій реакції дала відповідно 292 асоціації, включаючи 9 словосполучень, одиничних – 53, відмов – 0, не знають значення слова – 0.

За результатами аналізу даних, отриманих після часткової семної інтерпретації, змінився зміст найбільш значущих асоціатів – із зони ближньої периферії деякі асоціати перейшли у ядерну зону, у зоні ближньої периферії деякі асоціати змінили ранг, інші – змінились (див. табл. 2).

Лексема «*дім*» по першій реакції так само, як і по всім реакціям одразу, посідає перший ранг, маючи найбільшу частоту (18,1%), утім переходячи у зону ядерних асоціацій. Крім того, із зони ближньої периферії до ядерної зони увійшли асоціації

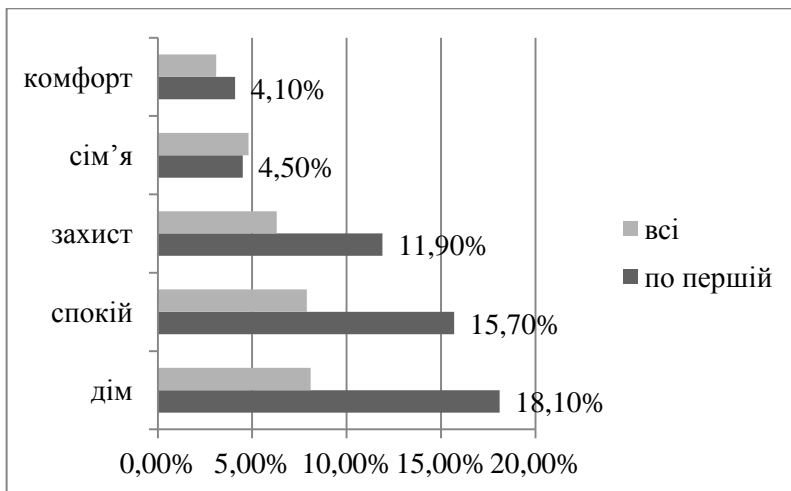
«спокій» (2 ранг) та «захист» (3 ранг). Зону ближньої периферії склали асоціації «сім'я» (4 ранг) та «комфорт» (5 ранг). Зону віддаленої периферії склали «охорона» (6 ранг), «уют», «тепло» та «надійність» (8 ранг).

Таблиця 2

Частота асоціацій на слово-стимул «безпека» по першій реакції ВАЕ

Асоціати	Абс.	Частота, %
Дім 53 [«дім» 25, «дом» 28]	53	18,1%
Спокій 46 [«спокій» 16, «спокойствие» 30]	46	15,7%
Захист 26 [«захист» 17, «защита» 9]	35	11,9%
Сім'я 13 [«сім'я» 2, «семья» 5, «родина» 6]	13	4,5%
Комфорт 12	12	4,1%
Охорона 10 [«охорона» 6, «охрана» 4]	10	3,4%
Уют 7	7	2,4%
Тепло 7	7	2,4%
Надійність 7 [«надежность» 5, «надійність» 2]	7	2,4%

Порівняльний аналіз асоціативних полів за п'ятьома та по першій реакції можна зробити висновок, що склад та характер реакцій не має істотних відмінностей за лексемами з найвищими рангами – «дім», «захист», «спокій», «сім'я», «комфорт» (рис. 1).

Рис. 1. Результати порівняльного аналізу асоціативних полів по першій і по п'яти реакціям стимулу «безпека»

На наступному етапі дослідження були проаналізовані периферійні та одиничні реакції у сукупності (1363).

Велику частину асоціацій складають слова тематики ресурсів особистості: *здоров'я 17, сила 14, любов 13, свобода 10, доверие 10, деньги 7, допомога 6, довіра 6, успех 4, опора 4, ответственность 3, відповідальність 2, вірність 2, творчество 2, отдых 2, честность 2, невразливість 1, неуязвимость 1, стійкість 1, устойчивость 1, усвідомленість 1, уверенность 1, щирість 1.*

Значна частина асоціацій вказує на тематику добробуту та благополуччя: *мир 14, уют 13, затишок 10, стабільність 9, турбота 9, самозбереження 4, забота 4, стабільність 3, підтримка 3, благополуччя 3, благополучие 3, піклування 1, турбота від ближнього 1.*

Розповсюдженими є реакції з тематикою комфорту: *тишина 9, тиша 7, покой 7, захищенность 7, захищеність 6, осторожность 6, умиротворение 5, радость 5, відпочинок 4, гармонія 4, ковдра 4, чай 3, легкість 2, щастя 2, умиротворенность 2, счастье 2, радість 2, зона комфорта 2,*

одеяло 2, отдых 2, комфортная обстановка 1, комфортное состояние 1, удовлетворенность 1, расслабленість 1, радісні емоції, теплота 1, тепла ковдра 1, тепла кава 1, тепла атмосфера 1, тихое место 1 тощо.

Периферійні та одиничні реакції, що відбивають індивідуальні смисли досліджуваних, зумовлені змістом їх індивідуального досвіду і соціальних інститутів, релевантних життєдіяльності досліджуваних: *батьки 8, родители 5, батько 2, дідусь 1, кот 1, кошка 1, мама 4, молодой человек 2, близкие 1, мати 1, тато 1, муж 1, партнер 1, папа 1, рідні 1, отец 1, отсутствие отца 1, надежные друзья 1, університет 2 тощо.*

Значущу групу периферійних та одиничних реакцій склали лексеми, що відносяться до семантичної групи тематики способів, органів та інституцій захисту: *поліція 10, полиция 9, міліція 1, полицейські 1, сигналізація 6, оружие 4, ремень безопасности 3, сейф 3, самооборона 3, страховка 2, спасательный круг 2, самозахист 2, презерватив 2, подушка 2, зброя 2, двери 2, закрыті двери 2, бункер 2, укрытия 2, ремінь 2, пожежежа 2, замок 1, жилет 1, засувні ролети 1, кований забор 1, шлем 1, убежище 1, телохранитель 1, служби захисту 1, сирена 1, светофор 1, стальная дверь 1, рятувальний круг 1, правоохоронці 1, притулок 1, превентивні дії 1, пожежна служба 1, охоронець 1, обачність 1, обережність 1, МЧС 1, КГБ 1, ФБР 1, СБУ 1, ЦРУ 1, лікарня 1, маска 1, складний замок 1, собака 1, укрытия та оборона 1.*

Метафоричне забарвлення мають такі асоціати: *щит 7, броня 3, тыл 1, стена 1, крепость 1, кирпичная стена 1, доспехи 1, боевые щит и меч 1.*

Негативну конотацію мають такі асоціації: *страх 6, небезпека 4, контроль 4, опасность 3, смерть 1, угроза 1, анексія 1, агрессія 1, агрессивная защита 1, ограничения 1.*

Результатом проведеного дослідження був опис психолінгвістичного значення концепта «безпека».

Безпека (292 досліджуваних).

Результати семантичної інтерпретації результатів експеримента. Слово **БЕЗПЕКА** асоціюється з:

1. **ДОМОМ** 53 [«рідний дім» 1];

2. **СПОКОЄМ** 109;
3. **ЗАХИСТОМ** 86;
4. **СІМ'ЄЮ** 59;
5. **КОМФОРТОМ** 43;
6. Утворює семантичний простір ресурсів, благополуччя та комфорту;
7. Асоціюється із соціальними інститутами та способами захисту та самооборони.

Обговорення. Результати представленого дослідження загалом відбивають отримані у дослідженні В. Тилець та Т. Красяньської (2020), де найбільші частоти мали асоціації «дом» (31), «сім'я» (12) та різні асоціати, що характеризують джерело безпеки: «тепло» (6); «уют» (5); «любовь» (4); «защитник» (2); «плед» (2); «поддержка» (2); «цвет зеленый» (2); «безопасность жизнедеятельности» (1); «подушка» (1); «ремень» (1); «спасательный круг» (1); «спасение» (1). Автори також відзначають поширеність асоціатів, що відбивають те, яким чином переживається безпека: «спокойствие» (10); «защищённость» (5); «уют» (5); «любовь» (4); «уверенность» (3); «доверие» (2); «надёжность» (2); «осторожность» (2); «покой» (2); «контроль» (1); «мысли» (1); «подвох» (1).

Выводы.

Результати психолінгвістичного експерименту показали, що вербалізований концепт «безпека» у повсякденній мовній свідомості майбутніх психологів, що є білінгвами, виражається у зв'язку із ближньою периферією («дім», «спокій», «захист», «комфорт»).

Асоціативне поле концепту «безпеки» представлені семами, що відбиваються у периферійних психолінгвістичних значеннях – «сімя», «охорона», «затишок», «тепло», «надійність» і множині інших значень крайньої периферії.

Загалом отримані результати знаходять підтвердження у зарубіжному дослідженні, присвяченому аналізу і опису концепту «безпека», який характеризується декількома семантичними рівнями, високочастотними асоціатами подібної семантики.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у створенні психодіагностичного опитувальника для вивчення міри психологічної безпеки особистості.

Література:

Аркаева Н.И. (2015). Формирование смысложизненных ориентаций у студентов-психологов как фактор психологической безопасности личности. *Концепт*, 2. 96—100.

Баева И.А. (2006). Психология безопасности как направление психологической науки и практики. *Национальный психологический журнал*, 1 (1). 66—68 .

Баева И.А. (2012). Психологическая безопасность образовательной среды как ресурс психического здоровья субъектов образования [Электронный ресурс]. *Психологическая наука и образование*, 17. 4. 11—17 . Режим доступа: <https://psyjournals.ru/psyedu/2012/n4/57717.shtml> (дата обращения: 10.06.2020) .

Просвирнина Н.Н. (2015). Формирование ценностных ориентаций как условие психологической безопасности подростка. *Концепт*, 1. 6—10 .

Тылец В.Г., Красянская Т.М. (2020). Психолінгвістическе дослідження концептів «опасність» і «безпеку» в мовному свідомості студентів. *Вопросы психолінгвістики* 1 (43).84-97.

Ценностные основания психологической науки и психология ценностей / Отв . ред . В .В . Знаков, Г. В. Залевский . М .: ИП РАН, 2008 . 342 с .

Edmondson A.C. (1999). Psychological Safety and Learning Behavior in Work Teams. *Administrative Science Quarterly*, 44 (2) . 350—383 . DOI:10 .2307/2666999

Edmondson A.C. et al. (2016). Understanding Psychological Safety in Health Care and Education Organizations: A Comparative Perspective *Research in Human Development*, 13 (1). 65—83. DOI:10 1080/15427609 .2016 .1141280

Edmondson A.C., Lei Z. (2014). Psychological Safety: The History, Renaissance, and Future of an Interpersonal Construct. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 1. 23—43 . DOI:10 .1146/annurevpsych-031413-091305

Greene M.T., Gilmartin H.M., Saint S. (2020). Psychological safety and infection prevention practices: Results from a national survey.

American Journal of Infection Control, 48 (1). 2—6 . DOI:10 .1016/j . ajic .2019 .09 .027

Obrenovic B. et al. (2020). Work-Family Conflict Impact on Psychological Safety and Psychological Well-Being: A Job Performance Model. *Frontiers in Psychology*, 11. 475. DOI:10 .3389/fpsyg .2020 .00475

Song Y., Peng P., Yu G. I (2019). Would Speak Up to Live Up to Your Trust: The Role of Psychological Safety and Regulatory Focus. *Frontiers in Psychology*, 10. 2966. DOI:10 .3389/fpsyg .2019 .02966

Torralba K.D., Jose D., Byrne J. (2020). Psychological safety, the hidden curriculum, and ambiguity in medicine. *Clinical Rheumatology*, 39. 667—671 . DOI:10 .1007/s10067-019-04889-4

Wanless S.B. (2016). The role of psychological safety in human development. *Research in Human Development*, 13 (1). 6—14 . DOI:10 .1080/15427609 .2016 .1141283

Zeng H., Zhao L., Zhao Y.(2020). Inclusive Leadership and Taking-Charge Behavior: Roles of Psychological Safety and Thriving at Work // *Frontiers in Psychology*, 11. 62 . DOI:10 .3389/fpsyg .2020 .00062

Оригінальний рукопис отриманий 24 червня 2021 року

Стаття прийнята до друку 30 червня 2021 року